

Deze bijdrage is het voorlopig resultaat van een bi-nationale samenwerking onder impuls van onze "lokale correspondent" over het kanaal. Een dergelijke aanpak van het onderwerp blijkt zinvol te zijn. Een eerste confrontatie van het Engelse en het Belgische bronnenmateriaal levert in elk geval een vernieuwde versie van de feiten op.

Van Engelse kant werden i.v.m. het onderwerp opmerkelijk veel ego-documenten voortgebracht, waarvan we dankbaar gebruik konden maken voor een uitgebreide bewerking van het verhalend gedeelte.

10.2. EEN ZOMER VAN AGITATIE AAN DE ANTWERPSE DOKKEN IN HET TEKEN VAN DE INTERNATIONALE SOLIDARITEIT :

JUNI-SEPTEMBER 1896

I. SITUERING

1.1. DE NOORDZEEHAVENS OMSTREEKS 1896 :

Naar het einde van de 19de eeuw toe kennen de Westeuropese zeehavens een ongelijke economische ontplooiing, meestal in direct verband met de gediversifieerde ontwikkeling van de nationale economie van de Europese industriestaten in die periode. De evolutie van enkele belangrijke Noordzeehavens toont dit aan : Rotterdam kent - als transithaven - een explosieve groei. Hamburg - de toegangspoort tot de Duitse industrie-natie - ontwikkelt zich bijna even spectaculair. Antwerpen komt na een versnelde groei in de 70-er jaren in een overgangsfase terecht : pas na 1900 komt de grote doorbraak. Londen is daarentegen aan een stagnatie en zelfs een lichte achteruitgang toe. (1).

---

(1). Zie hiervoor o.m. GILLES DE PELECHY (Ch.) : "Le régime du travail dans les principaux ports de mer de l'Europe", Louvain, 1899.

Die uiteenlopende economische evoluties weerspiegelen zich op sociaal vlak, waar de fundamentele mutaties zich onder verschillende vormen voordoen. De nieuwe categorieën arbeiders die in alle havensteden worden gevormd, bevinden zich eind 19de eeuw in verschillende ontwikkelingsfasen. We beperken ons ter illustratie hiervan tot momentopnames uit een drietal Noordzeehavens :

- In Londen, de wereldhaven van het eerste industrieland, kwamen na een succesvolle dokwerkersstaking in 1889 sterke syndicaten tot stand (1). Duizenden ongeschoolde arbeiders sloten zich bij de bestaande organisaties aan of stichtten nieuwe vakbonden. De doorbraak van het "nieuwe" trade-unionisme (2) die zich ook in andere regio's en sectoren voltrok, bleek achteraf slechts een kortstondige opflakking te zijn. Tegen 1895 had het merendeel van deze vakbonden, mede onder invloed van een economische laagconjunctuur, een groot aandeel van zijn aanhang verloren (3). Een basis bleef evenwel behouden.

- De Rotterdamse havenarbeiders kwamen nog niet tot een blijvende organisatie. Na aanleiding van stakingen werden vakbonden gevormd die korte tijd een aanzienlijk ledenaantal in stand hielden om al snel na de conflicten weer in elkaar te zakken (4). Dit was het geval rond de stakingen van 1889 en het voorjaar van 1896. Na die laatste staking kwamen de Rotterdamse dokwerkers tijdelijk in een gelijkaardige comfortabele positie terecht als de Londense havenarbeiders in

---

(1) SCHNEER (J.) : "Ben Tillet", London, 1982 behandelt deze staking uitvoerig.

(2) Het "nieuwe" syndicalisme dat tegenover de oude organisaties werd gesteld, werd gekenmerkt door :

- toetreding van ongeschoolde arbeiders en een meer massaal karakter;
- een lager lidgeld en afwezigheid van kassen voor sociale voorzieningen;
- een veel heftiger strijdgeest;
- een neiging om een eigen arbeiderspartij te vormen.

(3) Over de tijdelijke crisis van de Engelse arbeidersbeweging rond 1895 :
 HALEVY (E.) : "Imperialism and the Rise of Labour", London, 1929, p. 219 en SCHNEER (J.) : "Ben Tillet", London, 1982, p. 117.

(4) JANSSEN (T.) : "De wil der bazen regelt het werk, Havenarbeiders rond 1900 in Rotterdam en Amsterdam" in : Jaarboek 1979 voor de geschiedenis van socialisme en arbeidersbeweging in Nederland. Nijmegen, 1979: p. 18.

de periode 1891-1892 (1).

- In Antwerpen werden vóór 1896 "rusteloze pogingen" ondernomen om tot enige organisatie van de havenarbeiders te komen. De dokwerkers bleven echter ook hier een moeilijk te bewerken groep. Pas in 1889 slaagden de socialisten erin de dokwerkers effectief bijeen te brengen en een eerste reeks meetings en manifestaties te organiseren. Ook rond de beweging voor het Algemeen Stemrecht oogstte de aanhoudende propaganda enig succes : de Antwerpse dokkers hadden hun deel in de staking van april 1893 (2). Organisatorisch stond men evenwel praktisch op nul, en dit terwijl de arbeidsomstandigheden aan de Antwerpse haven erbarmelijk waren (3). Daarbij komt dat in 1896 de werkloosheid bijzonder hoog was : elke dag weer vervoegden zich ongewoon veel "buitenlieden" bij het reserveleger aan goedkope arbeidskrachten aan de "Luien Hoek" (4), de verzamelplaats waar de losse havenwerkers wachtten op een eventuele aanwerving.

In de bovenvermelde havensteden kunnen we in 1896 sterk verschillende maatschappelijke verhoudingen in de havensector waarnemen.

1.2. EEN INITIATIEF VANUIT LONDON :

In dit kader moet de eerste daadwerkelijke poging -vanuit Engeland in de zomer van 1896- tot internationale organisatie van de havenwerkers en zeelieden gesitueerd worden. Als we, bij het zoeken naar de motivaties voor de oprichting -op dat ogenblik- van een internationale federatie, de participanten zelf aan het woord laten, wijzen die (november '96): "Eerst op de achteruitgang van de vakbonden en de daaruit voortvloeiende gevolgen : loonsverlagingen in een aantal havens en

---

(1) "The Labour Leader", 4 juli 1896.

(2) ISACKER (K. VAN) : "De Antwerpse Dokwerkers 1830-1940", Antwerpen, 1963, pp. 98 e.v.

(3) Ibid., pp. 63-97.

(4) Vooruit; 3 augustus 1896, p. 3.

algemene verslechtering van de situatie van de arbeiders. In de tweede plaats op de overtuiging, bij de meest energieke vakbondsleden, dat een federatie met een internationaal karakter niet alleen het enthousiasme van de arbeiders zou aanwakkeren maar hen ook in staat zou stellen om fatsoenlijke voorwaarden te verkrijgen". (1).

De aanzet tot het initiatief was zeker van strategische aard. De verzwakkende Engelse bonden voelden de noodzaak aan van een internationaal georganiseerde macht die de internationaal sterk verbonden scheepvaartbelangen kon neutraliseren (2). Het was ook een typisch socialistisch geïnspireerde onderneming : het is onder impuls van de "linkse" Londense bonden (onder I.L.P.-invloed) dat de "International Federation of Ship, Dock and River Workers" (I.F.S.D.R.W.) tot stand kwam (3).

Een andere meer pragmatische verklaring wordt er nog aan toegevoegd : de Engelse scheepseigenaars en andere firma's verbonden aan het havenwerk, hadden herhaaldelijk gewezen op de buitensporige eisen van de werklui in de Britse havens in vergelijking met wat betaald werd voor gelijkaardig werk in de sterk groeiende continentale havens (4). De patroonsorganisatie "Shipowners Federation" suggereerde, naar aanleiding van een door hen afgewezen eisenplatform, aan de bonden om met betere kansen op slagen terug contact op te nemen na de havenarbeiders op het continent tot het niveau van de Britse werkers te hebben gebracht (5). Het is in het nastreven van deze doelstelling dat de inzet van een man als J.H. Wilson (6) moet gezien worden. Hij plande de eerste

-
- (1) The Labour Annual 1897; p. 109 : rapport van Tom Mann, voorzitter, over de International Federation of Ship, Dock and River Workers".
- (2) Tillett(B.) : "Memories and Reflections", London, 1931, p. 176.
- (3) Hobsbawn : op. cit., p. 221-222.
- (4) Mann (T.) : "Tom Mann's Memoirs", London, 1923, p. 106; Tillett (B.) : op. cit., p. 176.
- (5) Sexton (J.) : "Sir James Sexton, Agitator", London, 1936, p. 177-178.
- (6) WILSON J. Havelock (1858-1929), stichter van de "National Sailors' and Firemen's Union"(1887), parlamentslid 1892-1900, 1906-1910 & 1918-1922, tegenstander van de "Labour Party".

contactvergadering die leidde tot de oprichting van de I.F.S.D.R.W. (1).

1.3. ANTWERPEN ALS EERSTE DOELWIT...

Bij de planning van de campagne op het continent werd Antwerpen als eerste objectief naar voor geschoven omdat daar voor wat betreft betaling en arbeidsuren de grootste wantoestanden bestonden (2). Bijkomende verklaring kan wellicht gezocht worden in de gemakkelijke bereikbaarheid (directe verbinding en relatief lage verplaatsingskosten), de niet onoverkomelijke taalbarrière en de strategische ligging van deze op syndicaal vlak zwakke plaats.

Met de praktische uitvoering van hun propagandatour namen de Engelse vakbondsleiders, in een eerste fase geholpen door hun Rotterdamse collega's, een niet onbelangrijke episode in het wordingsverhaal van de syndicale organisaties aan de Antwerpse haven, voor hun rekening. Als we hun pogingen uitsluitend evalueren op het kortstondig voortbestaan van de "Internationale Dokwerkersbond van België - die reeds in februari 1897 ter ziele ging (3) - kunnen we die inderdaad als niet succesvol bestempelen. Daartegenover kan men stellen dat van de aanhoudende propagandacampagne en de daaropvolgende repressie ontegensprekelijk een mobiliserend effect is uitgegaan op de havenarbeiders. In welke mate en bij welke groepen een bewustwordingsproces geactiveerd werd, is moeilijk na te gaan. De rusteloze ontwikkeling van verschillende syndicale organisaties aan de dokken na 1896 (4) toont evenwel aan dat die fase van agitatie

---

(1) Sexton (J.) : op. cit., p. 176.

(2) Sexton (J.) : op. cit., p. 178; Tillett (B.) : op. cit., p. 176.

(3) Isacker (K. Van) : op. cit., p. 110.

(4) Ibid., p. 111 e.v.; Sfingopoulos (D.) : "Geschiedenis van de arbeidersbeweging te Antwerpen 1895-1925", R.U.G., 1966-1967, p. 253 e.v.; Zielens (L.) : "De eerste vijftientig jaren van de havenarbeidersbond", Antwerpen, s.d., p. 9 e.v.; Laar (A. Van) : "De geschiedenis der arbeidersbeweging van Antwerpen en omliggende 1860-1925", Antwerpen, 1926, p. 402 e.v.

wellicht meer aandacht verdient dan ze tot nu toe kreeg. Daarbij komt dat de uitbreiding van de campagne naar de Duitse, Nederlandse, Franse en Scandinavische havens (1) de aanzet geweest is tot het uitbouwen van de "Internationale Transportarbeiders Federatie".

1.4. DE GENESE VAN DE INTERNATIONAL TRANSPORTWORKERS FEDERATION :

Het uitdiepen van de eerste, soms moeizame contacten tussen de verschillende havens werd door de Engelsen gestimuleerd. In de rand van het kongres van de Socialistische Internationale te Londen (27 juli-1 augustus 1896) werd een eerste konferentie van de I.F.S.D.R.W. gehouden.

Er werd besloten om het volgend jaar een kongres te organiseren (2). Dit ging door van 24 tot 26 februari 1897 in Londen; afgevaardigden uit Engeland, Nederland, België, Duitsland, Frankrijk en Spanje namen er aan deel (3). De organisatie werd er verder gestructureerd : een verkozen Algemene Raad verving het voorlopig bestuur. Regelmatige contacten tussen de leden werden vanaf dan onderhouden (4).

Zo kwam onder meer een Anglo-Belgische vergadering bijeen te Lessen op 11 september 1898. De propagandistische werking en de organisatorische uitbouw van de transportarbeidersorganisaties in België kregen van daaruit nieuwe impulsen (5).

Vanaf 1898 werden ook andere transportarbeidersgroepen, naast de zeelieden en de havenwerkers, opgenomen in wat ondertussen de "International Transportworkers Federation" werd genoemd (6).

---

(1) The Labour Annual, 1897, p. 109; The Labour Annual, 1898, p. 83-84 en Mann (T.) : op. cit., pp. 107-117.

(2) Neunter Internationaler Bericht über die Gewerkschaftsbewegung 1911, Berlin, 1912, p. 301.

(3) Mann (T.) : op. cit., p. 109.

(4) Neunter ... op. cit., p. 301; Labour Annual, 1898, pp. 83, 84.

(5) Millio, Temmerman, Cogh : "Gentsche Dockers. Nauwkeurige beschrijving van de toestanden en de bloedige gebeurtenissen langs de Gentsche dokken", Gent, 1900, pp. 19,20.

(6) Neunter ... op. cit., p. 201; SEVERAC (J.B.) : "Le Mouvement Syndical" in: "Encyclopédie Socialiste Syndicale et Coopérative de l'Internationale Ouvrière, Paris, s.d., p. 410.

*Een Anglo-Belgische vergadering te Lessen op 11 september 1898;
met o.m. Paquay o., Fabri P., Delaruelle, Delannoy, Octors,
Temmerman, Stautemans, Huysmans C., Thorogood en Mac Pherson.*

In september 1900 kwam dan het eerste internationaal kongres onder die naam te Parijs bijeen.

Afgevaardigden uit tien landen waren aanwezig, in zijn openingswoord dankte E. Guérard (1) in het bijzonder de Engelsen voor hun initiatief tot internationale organisatie van de transportarbeiders (2).

---

(1) GUERARD Eugène (° 1857): spooman, secretaris van het syndicaat van de spoorwegarbeiders (1897).

(2) Millio, Temmerman, Cogh : op. cit., p. 123.

De Britse Vice-Consul, die 's morgens door Cathery benaderd werd, beval de Algemene Secretaris het terrein van het Consulaat te verlaten. Toen hij 's namiddags terugkwam om de Consul-Generaal te spreken, werd Cathery ("waarschijnlijk de rustigste man in heel de Labour beweging en zeker zonder één enkele vijand") bedreigd met de politie en gevangenschap (1).

Op 22 juni schreef 'Dutch Jack' uit Rotterdam aan de redakteur van 'The Seamen's Chronicle' : "Ten gevolge van mijn bezoek aan Antwerpen kan ik u meedelen dat er veel kans is dat de vakbond een succes wordt. Voor het ogenblik zijn de verschillende politieke partijen te druk bezig (2) om voor de belangen van de vakbonden op te komen en bijgevolg zijn deze dan ook sterk verwaarloosd. Maar het strekt de Belgische zeelieden en dokwerkers tot eer, en dit moet gezegd worden, dat ze een grote belangstelling voor de vakbond aan de dag leggen" (3).

C.L. Buzzo (4), afkomstig uit South Shields, en aangesteld als Wilsons secretaris van de nieuwe Antwerpse afdeling van de N.S.F.U. kwam op 22 juni aan in Antwerpen, aan boord van een stoomschip uit Newcastle upon Tyne. 'Dutch Jack' beschreef hem als "een welgemanierde jongeman, die niet zou nalaten de harten te winnen van ieder weldenkend mens" (5). Vóór 'Dutch Jack' naar Rotterdam terugkeerde, nam hij Buzzo mee voor een rondgang in de haven en de dokken "om hem een idee te geven van de omvang van het terrein, zijn toekomstig werkgebied" (6).

---

(1) "The Seamen's Chronicle", 27 juni 1896.

(2) De kiescampagne voor de wetgevende verkiezingen van 5 aug. 1896 was in volle voorbereiding.

(3) "The Seamen's Chronicle", 27 juni 1896.

(4) BUZZO C.L., secretaris van de Antwerpse (juni) en Hamburgse (sept.) takken van de "National Sailors' and Firemen's Union", in beide gevallen na korte tijd uit het land gezet.

(5) "The Seamen's Chronicle", 27 juni 1896.

(6) Ibid.

In dezelfde brief van 'Dutch Jack' vinden we voor het eerst de naam van John Deighton terug, de "tijdelijk aangeworven" afgevaardigde van de nieuwe Antwerpse afdeling, een Belgisch staatsburger die verscheidene jaren op Britse schepen gevaren had. Naast het duidelijke voordeel van zijn nationaliteit, kon hij ook "vijf talen spreken, waaronder het Scandinavische 'koeterwaals', wat heel nuttig zal zijn voor onze noordelijke broeders".

Volgens 'Dutch Jack' maakte de afdeling zich meer en meer gekend op het Britse consulaat. Terwijl enkele leden nummers van "The Seamen's Chronicle" aan het verkopen waren voor het kantoor van de Consul-Generaal, kwam er een politiemann naar buiten om hen te zeggen dat ze de wet aan het overtreden waren, omdat ze geen vergunning hadden om kranten te verkopen.

'Dutch Jack' keek al uit naar de dag waarop "The Seamen's Chronicle" in het Nederlands zou verschijnen (1) (dit was het geval op 27 september) (2).

In het Londense kantoor van de International Federation of Ship, Dock and Riverside Workers (I.F.S.D.R.W.) was de Centrale Raad ondertussen samengekomen op woensdag 24 juni en één van haar beslissingen was een delegatie te zenden naar de Rotterdamse en Antwerpse afdelingen van de N.S.F.U. "Wilson.. plande een grote campagne op het vasteland, te beginnen in België, omdat Antwerpen op het vlak van lonen en werkuren de grootste zondaar bleek te zijn. Toen we aanvoerden dat we, als vreemdelingen, geen toestemming zouden kunnen krijgen het land binnen te komen, of, voor het geval van wel, er veel kans was dat we ofwel gearresteerd, ofwel het land uitgezet zouden worden - of wegens opruiing misschien wel allebei - besliste Wilson dat de beste manier zou zijn om geselecteerde voorvechters in aflossingsploegen over de plas te zenden" (3).

---

(1) "The Seamen's Chronicle", 27 juni 1896.

(2) "The Seamen's Chronicle", 3 oktober 1896.

(3) Sexton (J.) : op. cit., pp. 177, 178.

Diezelfde avond vertrokken Wilson en Tom Mann (1) uit Harwich en kwamen op 25 juni 's morgens in Rotterdam aan. Ze waren beiden onder de indruk van het grote succes van de Rotterdamse afdeling, met als voorbeeld de grote stakingsoverwinning van mei. "De Rotterdamse dokwerkers kennen nu een gelijkaardige bloeiperiode als deze van de Londense dokwerkers in 1891-92" (2).

Op vrijdagmorgen 26 juni besliste een gemeenschappelijke vergadering van de leiders van de plaatselijke dokwerkers en de Britse delegatie, twee van hun Nederlandse functionarissen, De Heer en De Bruin (3), met de Britten mee naar Antwerpen te zenden. Onderweg voegde Henri Polak (4), zich bij hen : "onze oude vriend ... algemeen voorzitter van de machtigste vakbond in Nederland : 'De Nederlandse Diamantbewerkers Bond" (5).

De Engels-Nederlandse afvaardiging bereikte Antwerpen om 4 uur in de namiddag en "werd ontvangen door een grote menigte opgewonden en enthousiaste arbeiders" (6). Laurent Janssens (7),

---

(1) MANN Tom (1856-1941), metaalbewerker, propagandist, betrokken in de dokstaking (Londen, 1889), secretaris van de I.L.P. (1894-96), voorzitter van de "International Federation of Ship, Dock and Riverside Workers" (1896), speelde een belangrijke rol in de "Workers' Union" (° 1898), stichtend lid van de Britse Communistische Partij (1920).

(2) "The Labour Leader", 4 juli 1896.

(3) DE HEER N. en DE BRUIN J. : bestuursleden van de "Nieuwe Nederlandse Bootwerkersbond" (Rotterdam 1896-97).

(4) POLAK Henri (1868-1943) : diamantbewerker (van 1886 tot 1890 werkzaam in Londen), één van de oprichters van de Algemene Nederlandse Diamantbewerkersbond (1894) waarvan hij tot 1940 voorzitter was.

(5) "The Seamen's Chronicle", juli 1896.

(6) Ibid.

(7) JANSSENS Laurent (° + 1870) werd als staatsambtenaar omwille van zijn socialistische overtuiging ontslagen, secretaris van de Antwerpse afdeling van de "National Sailors' and Firemen's Union" na de acties van '96 waarin hij als vertaler een centrale rol speelde. Als boekhouder van de coöperatieve "De Werker" wordt hij na zes maand (midden '96) ontslagen "omdat zijn boeken niet in orde waren en het bilan niet kon neergelegd worden".

Kok (1), C.L. Buzzo, 'Dutch Jack' en John Deighton verdeelden het te presteren werk onder de bezoekers. "Wilson en Buzzo verspreidden strooibiljetten aan boord van de schepen in de haven en de dokken, terwijl Mann, Polak en de Nederlandse afgevaardigden hetzelfde deden bij de dokwerkers" (2).

's Avonds speelde de Socialistische Drumband op de bijeenkomst waar Wilson een toespraak hield en waar een resolutie aangenomen werd, waarin stond "dat de International Federation de enige mogelijkheid was waardoor de arbeiders uit het scheepvaartbedrijf hun werkomstandigheden onmiddellijk konden verbeteren" (3). Die avond werd er nog een bijeenkomst gehouden, hoofdzakelijk voor de dokwerkers. "Het was erbarmelijk te horen vertellen over de lage lonen die de mannen ontvingen en over de tirannie van de stuwadoors, hun werkgevers ... het vakverenigingswezen staat op een heel laag pitje in Antwerpen". Van de 25.000 dokwerkers zijn er slechts zo'n 300 bij een vakbond aangesloten... De Antwerpse socialisten doen alles wat binnen hun mogelijkheden ligt om de beweging rond de vakbonden vooruit te helpen. Inderdaad, de secretaris van de dokwerkers is een diamantslijper (Kok), die heeft deze taak aanvaard in samenwerking met een andere kameraad, klerk bij de Socialistische Coöperatieve Maatschappij (Janssens) (4).

Terwijl Wilson en Mann sliepen, bleven de Belgische kameraden de ganse nacht doorwerken om de blaadjes te drukken en te verspreiden die de bijeenkomsten van de volgende morgen aankondigden. Tom Mann sprak voor een immense menigte "vanop een stapel bakstenen", terwijl Janssens zijn woorden vertaalde. Daarop volgde J.H. Wilson met een toespraak, ten gunste van internationale eenheid, waarbij hij uitroepen als : "Dát is wat we nodig hebben", "Antwerpen is paraat", "Leve Wilson" en "Hoera voor Mann" te horen kreeg. Later op de morgen werden bijeen-

---

(1) KOK, diamantbewerker, was vóór de zomer 1896 een tijdlang secretaris van een dokwerkersorganisatie in Antwerpen.

(2) "The Seamen's Chronicle", 4 juli 1896.

(3) Ibid.

(4) "The Labour Leader", 4 juli 1896 (door T. Mann).

komsten gehouden op de Leien en 's avonds was er een grote bijeenkomst voor zeelui en stokers in het lokaal van de Falconpoort, waarna J.H. Wilson nog gedurende drie uur vragen beantwoordde. Ondertussen had Tom Mann al op verschillende bijeenkomsten het woord gevoerd, maar omdat hij 's zondags in Hyde Park moest zijn, vertrok hij die zaterdagavond terug naar Engeland.

Op de laatste dag van deze episode in de Belgische campagne spraken Wilson en de afgevaardigden op een openluchtbijeenkomst om 11 uur 's morgens. Dit moet één van de grootste bijeenkomsten geweest zijn die ooit in Antwerpen gehouden werden. Daar opende Wilson officieel de Antwerpse afdeling van zijn vakbond. In de namiddag sprak hij op dokwerkersvergaderingen, waarna besloten werd afgevaardigden uit Rotterdam en Antwerpen naar de volgende vergadering van de Centrale Raad van de International Federation in Londen te zenden. Dezelfde avond nog vertrok J.H. Wilson terug naar huis, waar hij op maandagmorgen, 29 juni, aankwam (1).

De eerste meetings van de Engelse vakbondsleiders leidden tot een reactie van de stouwersbazen en een aantal scheepsmakelaars die op 4 juli een petitie overhandigden aan burgemeester Van Rijswijck met vraag tot uitwijzing van de Engelse "onruststokers" (2).

In minder dan drie weken na zijn aankomst in Antwerpen, kreeg C.L. Buzzo bevel het land binnen de 48 uur te verlaten. De politie deelde Buzzo mee dat Wilson en Mann allebei verbod gekregen hadden van de Minister van Justitie om België terug binnen te komen (3). George Pile (4), een dokwerker uit Liverpool, werd door de International Federation uitgekozen als opvolger van Buzzo. C.L. Buzzo zou nogmaals op de voor-

---

(1) "The Seamen's Chronicle", 4 juli 1896.

(2) "Vooruit", 8 juli 1896.

(3) "The Seamen's Chronicle", 18 juli 1896 en 25 juli 1896.

(4) PILE George, dokwerker, secretaris van de "National Sailors' and Firemen's Union" afdeling Antwerpen (juli-september 1896).

grond treden tijdens deze internationale campagne toen hij secretaris was van de Hamburgse afdeling van de N.S.F.U., samen met Tom Mann zou hij dan op 15 september ook uit deze haven verbannen worden. De volgende ploeg van Britse vakbondsleden in Wilsons aflossingswedstrijd zou samengesteld worden uit Ben Tillett (1) en Leslie Morton Johnson (2), redakteur bij "The Seamen's Chronicle". Maar doordat hij belangrijke vergaderingen had in Engeland, werd Tilletts bezoek aan Antwerpen uitgesteld en werd hij vervangen door Edmund Cathery. Op maandagavond 20 juli vertrok Johnson met de veerboot uit Harwich naar Antwerpen voor wat waarschijnlijk de spannendste week uit zijn leven zou worden.

Op 21 juli om negen uur 's morgens, kwam George Pile, Johnson afhalen, die er zich al van bewust was dat hij door de politie gadeslagen werd. Gevolgd door twee politiemannen in burger begaven de twee kameraden zich per taxi naar het kantoor van de vakbond in de Prinsstraat. Ze besloten een omweg te maken en "zoals een zeilsteen door een magneet aangetrokken wordt, zo werd die andere taxi door ons aangetrokken" (3). Toen Johnson en Pile het kantoor bereikten, werden ze door de "inzittenden van de andere taxi met al de vriendelijkheid en beleefdheid die, zoals men beweert, zo kenmerkend zijn voor de Antwerpse politie, aangestaard" (4). Johnson was, evenals 'Dutch Jack' en Tom Mann, sterk onder de indruk van de Belgische leiders van de vakbond. "Ik ontmoette Deighton op het kantoor ... Hij spreekt vloeiend Engels en is een prachtvent, echt de juiste man voor dit werk,

---

(1) TILLETT Benjamin (1860-1943) dokwerker, secretaris van de "Dockers' Union" (1887-1922), lid van de algemene raad van de T.U.C. (1921-1931), parlamentslid 1917-24 en 1929-31.

(2) JOHNSON Leslie Morton (° 1863) uitgever van diverse kranten w.o. "The Seamen's Chronicle", lib-lab kandidaat bij de verkiezingen van 1895.

(3) "The Seamen's Chronicle", 1 augustus 1896.

(4) Ibid.

met zijn grondige kennis van de stad, de behoeften en eisen van de arbeiders" (1). Vervolgens geeft Johnson een beschrijving van Laurent Janssens, die pas later op het kantoor kwam, als een "uitzonderlijk man in alle opzichten. Hij is jong, niet meer dan 26 of 27 jaar oud, erg ontwikkeld, voorzitter van de Antwerpse Socialistische Partij en voor het ogenblik de leider van de hele Antwerpse beweging. Ik heb al veel ernstige werkers ontmoet op mijn reizen, maar nog nooit iemand die met hem te vergelijken valt, op het gebied van energie en enthousiasme voor zijn werk. Hij is een schitterend spreker in zijn moedertaal, en een van de meest ernstige en evenwichtige mensen die ik ooit ontmoet heb. Zijn houding is koel en onverstoort, maar zijn toespraken zijn van die aard dat ze een intense bezielde en enthousiasme kunnen teweegbrengen. Hij werd uit de Belgische overheidsdienst ontslagen omwille van zijn socialistische gezindheid die hij niet onder stoelen of banken stak, en is nu werkzaam in de socialistische en coöperatieve bewegingen" (2).

Terwijl Janssens de plannen voor de campagne van de volgende week aan het uiteenzetten was, kwam de uitbater van het lokaal van de Falconpoort vertellen dat de politie bij hem geweest was om hem te verwittigen dat hij in ernstige moeilijkheden zou geraken als de vergadering in zijn lokaal zou doorgaan (3). Er werden andere schikkingen getroffen en toen het publiek op de aangekondigde plaats van samenkomst aankwam, werden ze doorgezonden naar de zaal Frankfurt. De politie hield buiten de wacht, maar kwam niet tussenbeide. "Elke aanwezige zeeman en stoker werd lid van de vakbond en een groot aantal onder hen werd ook ingeschreven bij de Dock Labourers' Association". Die nacht sliep Johnson in Hotel Dijksterhuis, waar hij zich verbaasde over het feit dat hij zich voor

---

(1) "The Seamen's Chronicle", 1 augustus 1896.

(2) Ibid., L. Janssens die blijkbaar grote indruk maakte op de Engelse correspondent wordt ook in de andere bronnen de grote bezieler van de beweging van '96 genoemd. De positie die hem toegeschreven wordt binnen de Antwerpse socialistische beweging slaat evenwel nergens op.

(3) "Vooruit", 23 juli 1896.

de politie moest laten registreren door zijn naam, adres, beroep en doel van zijn bezoek op te geven. Toen hij naar bed ging, zat Cathery al op zee om de Belgische campagne te gaan versterken (1).

Toen Cathery om negen uur 's morgens aankwam, werd ook hij door twee politiemannen gevolgd. Met de hulp van een lokale vakbondsambtenaar bezocht hij al de Britse schepen in de haven, terwijl Johnson zijn aanwezigheid in Antwerpen ging bekendmaken bij zijn oude vriend de Britse Vice-Consul. Die dag sloten zich 43 zeelui en stokers bij de vakbond aan (2).

's Avonds was er een grote demonstratie gepland die zou gevolgd worden door een openbare bijeenkomst en een concert in zaal El Bardo, die een capaciteit had van verscheidene duizenden. De politie was ook hier weer de eigenares van de zaal, die door de vakbond besteld was, gaan opzoeken. De El Bardo zou zijn vergunning kwijtraken als de Engelsen daar zouden spreken (3). De plaatselijke leiders veranderden de plaats van samenkomst dan naar zaal De Werker en waren op hun hoede voor eventuele moeilijkheden tijdens de openluchtdemonstratie. Hoewel de politie niet de bevoegdheid had de demonstratie te verbieden, beval ze de menigte, die zich op het Falcon Plein aan het verzamelen was, toch "door te lopen". De massa liep dan heen en weer over het plein terwijl ze wachtten op de start van de betoging, die gepland was om 20u30. De politie had de fanfare al op de Paardenmarkt uitgeengedreven, maar een paar blazers waren toch tot op de plaats geraakt waar Janssens stond te wachten. "En daar gingen we dan, de blazers op kop, terwijl ze een opgewekt militair appel bliezen in prachtige harmonie. Janssens, Cathery en ikzelf erachter aan. Daarna kwamen de vlaggen en daarachter liepen duizenden dokwerkers en zeelieden en stokers van alle nationaliteiten. We trokken door de belangrijkste straten van het schipperskwartier van de stad, en toen de fanfare even stilhield om wat te rusten, hield de grote menigte de

---

(1) "The Seamen's Chronicle", 1 augustus 1896.

(2) Ibid.

(3) "Vooruit", 26 juli 1896.

sfeer erin door de "Marseillaise" en andere vrijheidsliederen te zingen. De politie begeleidde ons aan weerskanten en de menigte werd alsmaar groter naarmate we verder stapten... Het was een prachtige optocht !... We kwamen op de Groenplaats aan... waar een tweede en buitengewoon goed muziekkorps van de Socialistische Partij -De Vredekring- die avond besprekingen aan het houden was. Het was vlug afgesproken dat wanneer ze daarmee klaar waren, ze zich bij ons zouden voegen en aan het hoofd van de optocht zouden lopen ... Toen vertrokken we opnieuw, met afwisselend de hoorn- en koperblazers op kop" (1).

De vergadering van die avond begon pas omstreeks 11 uur in zaal De Werker. Janssens was voorzitter en Cathery en Johnson kregen de ereplaatsen op de tribune. Janssens slaagde erin de politie erbuiten te houden en de vergadering verliep volgens plan : "een gezellig concert doorspekt met toespraken" (2). Na de openingsbemerkingen van de voorzitter was het de beurt aan Johnson die de geschiedenis van de International Federation beschreef en "opmerkte dat wij, Britse vakbondsleden, een ordelievend volk met respect voor de wet waren - dat we niet naar Antwerpen gekomen waren om de wet te schenden, maar enkel om de veredelende en weldoende principes van het vakverenigingswezen te propageren, en om broederlijke hulp te verlenen aan onze Antwerpse kameraden die moedig streden om hun levensomstandigheden te verbeteren en om het leven van de arbeiders in deze stad meer waarde te geven" (3).

De weerklank bij het publiek van dokwerkers en zeelieden was overdonderend. "Het was de warmste en meest opwindende nacht die ik sedert lang heb mogen beleven", en Cathery "kreeg zo'n denderende ovatie die hem bijna de adem benam" (4).

---

(1) "The Seamen's Chronicle", 1 augustus 1896.

(2) Ibid.

(3) Ibid.; "Vooruit", 25 augustus 1896.

(4) "The Seamen's Chronicle", 1 augustus 1896.

Terwijl M. Van der Borgh, die meestal de concerten in de partijlokalen opluisterde, piano speelde en de plaatselijke kameraden "ballades, duetten en meerstemmige liederen ten gehore brachten, werd een boodschap doorgegeven naar de tribune dat de politie met een aanhoudingsbevel voor Cathery en Johnson klaarstond. De Belgische gastheren wilden beslist niet dat ze gearresteerd zouden worden, want er was een reeks bijeenkomsten gepland voor die donderdag, vrijdag en zaterdag. "Deze bijeenkomsten vlak na de demonstratie zouden zeker positieve gevolgen hebben en zouden honderden arbeiders ertoe aanzetten zich bij de vakbond aan te sluiten" (1). Terwijl ze de ontsnapping van Cathery en Johnson organiseerden, kon Laurent Janssens zijn Belgische collega's en Britse gasten niet terugvinden. Zo kwam er bij de bestaande moeilijkheden nog het ontbreken van een tolk bij. "Tenslotte begreep ik de instructies dat Cathery de kleren van een Belgische dokwerker moest aantrekken en brutaalweg arm in arm met de vrouw van een bevriende dokwerker naar buiten moest wandelen. De afspraak was dat, wat ze ook in Vlaams tegen hem zei terwijl ze de politie passeerden, hij enkel "ja" moest antwoorden. Jammer genoeg ben ik ongeveer 1m90 groot, en het was niet zo gemakkelijk om mij te vermommen, maar ze besloten dat ik de werkkledij van een bakker zou aantrekken en zo door de spitsroeden van de politie zou lopen in het gezelschap van een andere bakker, alsof we samen iets gingen drinken. Er was geen tijd voor haarkloverijen, ik kleedde mij uit en wipte in een witte broek vol met bloem en trok een wit jasje en een witte muts aan, en stel je even een man van om en bij de 2 meter voor in de kleren van een bakker van ongeveer 1,50 m., dan is dat precies de weergave van mijn vermomming. Ik voelde mij als een olifant gekleed in een papieren kraagje en een zwembroek. Ze gaven ons teken om de spitsroeden te lopen en daar gingen we over het binnenplein, we openden de grote poort en doken in de menigte politiemannen.

---

(1) "The Seamen's Chronicle", 1 augustus 1896.

Ze waren allemaal druk aan het praten en roepen en gingen voorzichtig uiteen om ons door te laten uit schrik dat we hen met bloem zouden besmeuren ... Nadien verzekerde men ons dat de politie het gebouw waaruit we ontsnapt waren heel de nacht door bewaakte" (1).

Om 6u30 de volgende morgen -vóór de aanwerving van de havenwerkers - ging de campagne verder toen Janssens en Haujck, de Gentse leider van de dokwerkers (2), een openluchtbijeenkomst wilden houden, maar de politie verhinderde dit. Cathery en Johnson kwamen aan voor de middagbijeenkomst die door de politie uiteengejaagd was, maar deze herkende de gezochte Engelsens niet. 's Avonds werden er drie succesrijke bijeenkomsten gehouden, waarna Cathery en Johnson opnieuw van hotel veranderden. Op vrijdag werd de vroege ochtendbijeenkomst nogmaals verhinderd door de politie en om 10u26 vertrok Cathery naar Rotterdam, om de afdeling in die haven te gaan helpen. Hoewel de middagbijeenkomst ook uiteengejaagd werd, gingen twee avondvergaderingen met succes door. Johnson die de ganse dag werd geschaduwd door de politie, veranderde weer van hotel, waarbij hij zijn bagage en die van Cathery naar nog een ander hotel aan de St. Aldegondiskaai verhuisde (3).

Om 5u30 werd er op de deur van zijn hotelkamer geklopt, Johnson werd wakker en liet de twee politiemannen in zijn kamer binnen. Ze bevalen hen zich aan te kleden en met hem mee te gaan naar het politiebureau op de Paulusplaats. Terwijl Johnson ondervraagd werd, bereikte Janssens het politiebureau na zijn vergadering om 6u30 in zaal Frankfurt. "We gaven elkaar de hand en ik voelde me al heel wat beter door het gezelschap van Janssens. De inspecteur en Janssens zegden iets in die verschrikkelijke en wonderlijke taal van hen, en vóór ik het besepte, schudde Janssens me heftig de hand en was hij uit de kamer verdwenen" (4). Men had Janssens gezegd nog een paar ogenblikken op Johnson te wachten tot de formaliteiten van zijn vrijlating achter de rug waren, maar de

(1) "The Seamen's Chronicle", 1 augustus 1896, "Vooruit", 28 juli 1896.

(2) Naast die ene vermelding in een Engelse bron konden we over "Haujck" geen duidelijke informatie noteren.

(3) "The Seamen's Chronicle", 1 augustus 1896, "Vooruit", 28 juli 1896.

(4) "The Seamen's Chronicle", 1 augustus 1896.

politie duwde haar gevangene haastig door een andere deur naar buiten en per taxi werd hij naar het hoofdbureau van de Antwerpse politie gevoerd. Daar probeerden zij te weten te komen op welke manier hij uit De Werker ontsnapt was maar Johnson deed alsof hij hun gebrekkig Engels niet kon verstaan. Van het hoofdpolitiekantoor werd hij naar het Stadhuis op de Grote Markt gebracht, waar hij nogal ruw gefouilleerd werd door een cipier. Hij werd in een afzonderlijke cel opgesloten tot 18u15 die avond. "Ik werd via een gang naar de hoofdzal gebracht waar ik mijn horloge, geld, enz. terugkreeg en ik te horen kreeg dat ik uit het land gezet werd en geëscorteerd zou worden naar de veerboot op Harwich die om 7 uur 's avonds vertrok" (1).

Toen Johnson bij de veerboot aankwam, stond een contactpersoon van de vakbond hem op te wachten met nieuws over de anderen. De politie had een meeting die 's middags op de Oude Leeuwenrui gepland was en waar Janssens, Fabri (2) en hun Gentse vriend het woord wilden voeren, uiteengedreven. Dit bezorgde hen heel wat last : "Deze heren", noteerde de politiecommissaris in zijn verslag, "lachten ons uit en begonnen over en weer langs de rui te wandelen. Ze bleven nu eens hier, dan weer daar staan en telkens vormde zich een menigte rond hen, welke dan weer uiteengedreven werd door mijn personeel dat de mannen op de hielen volgde". Tenslotte werd Janssens door de politie opgebracht, na een paar uur liet men hem terug vrij (3).

---

(1) "The Seamen's Chronicle", 1 augustus 1896.

(2) FABRI Piet, metselaar (1887), stichter van de Kalk- en Steenbewerdersbond (1887), speelde een belangrijke rol in de socialistische scheurpartij "De Wacht" (1892-96), hij bouwde vanaf 1898 de "International Dock & Riverworkers Union" uit te Antwerpen, werd zwaar getroffen door de repressie (1899) en vluchtte naar Nederland. Van daaruit trachtte hij de leiding van de Antwerpse B.W.P. in handen te krijgen (geschil Fabri-Terwagne n.a.v. de wetgevende verkiezingen 1902). Na die mislukte poging deed hij beroep op politieke tegenstanders om terug op vrije voeten te komen (1902).

(3) Stadsarchief Antwerpen : M.A. 541/7 Onlusten. Politiemaatregelen 1892-96.

Zijn aanhouding verwekte heel wat opschudding. Fabri maande de menigte (5 à 600 man volgens de politie) toen tot kalmte aan. Zijn speech werd door "eene gezellin" afgesloten "met een sociaal liedje dat door iedereen werd toegejuicht"(1). Van zodra Janssens uit de gevangenis vrij gelaten werd, was hij opnieuw naar Johnson op zoek gegaan, maar niemand wist waar hij zich precies bevond. Plotseling kwamen Pile en Deighton bij het schip aan nadat ze gehoord hadden dat Johnson daar was. Pile vertelde Johnson dat Cathery ook op weg was naar het schip. Hij was 's morgens uit Rotterdam teruggekomen en was ondergedoken tot het tijd was om de boot te halen. De politie dacht dat Cathery, Ben Tillett was (2) maar toch was zijn valies het enige wat ze konden buitmaken, die was in Johnsons hotelkamer achtergebleven. "Een paar minuten later kondigden juichkreten uit de menigte de aankomst van onze moedige kameraad Janssens aan. We drukten elkaar warm de hand en hij vertelde me over zijn arrestatie en gevangenneming. Er heerste een sfeer van algemene opwinding, en een Belgisch parlementair vertegenwoordiger (3), samen met nog 6 afgevaardigden gingen aan boord van het schip naar Engeland om deel te nemen aan het Congres van de Internationale. Janssens kon niet aan onze smeebeden weerstaan - hij was nog nooit in Engeland geweest - hij rende naar het loket, kocht een kaartje voor Engeland en vaarde met ons mee naar Londen. Maar waar zat Cathery ondertussen ? Sommigen dachten dat de vriend die Cathery onder zijn hoede genomen had de verkeerde weg zou genomen hebben en zo in handen van de politie terechtgekomen was; anderen opperden dat hij naar Nederland gegaan was, maar uiteindelijk, juist op het ogenblik dat het schip zou vertrekken, klom hij rustig aan boord, onopgemerkt door de politie. Eens hij aan boord van een Brits schip onder de Britse vlag was, kon hij niet meer gearresteerd worden.

---

(1) "Vooruit", 27 juli 1896 en 28 juli 1896.

(2) De Belgische politie maakte verschillende fouten bij de identificatie van de Britse agitators. Ook de pers haalde de namen dooreen: cfr. : "Vooruit 28 juli en 3 september 1896 (overgenomen uit "Het Laatste Nieuws" en de "Pall Mall Gazette").

(3) Emile Vandervelde (1866-1938); B.W.P. volksvertegenwoordiger vanaf 1894.

Dus schudde iedereen hem de hand en de felicitaties waren niet van de lucht. Zo verlieten wij het Belgische vasteland - verbannen door de politie, gewoon omdat wij ons uiterste best gedaan hadden om de armen en noodlijdenden te leren hoe ze zichzelf moesten helpen (1). Het zal nog wel een tijdje duren voor ik de juichkreten van onze Belgische kameraden zal vergeten toen het schip de rivier afvaarde. Het zijn prachtkerels en ik ben er vast van overtuigd dat het niet lang meer zal duren voor we elkaar opnieuw in Antwerpen zullen ontmoeten" (2).

Nadat de Engels-Belgische groep op zondagmorgen 26 juli in Engeland aangekomen was, werd er een grote internationale demonstratie gehouden in Hyde Park om de opening van het Congres van de Socialistische Internationale te vieren. Onder de sprekers in Hyde Park waren er namen die de Belgische dokwerkers en zeelieden vertrouwd voorkwamen : E. Vandervelde, H. Polak , E. Cathery, J. Sexton, T. Mann, J. H. Wilson en R. Pankhurst (3).

In Antwerpen werd op 27 juli een protestbetoging ingericht tegen de aanhouding van L. Janssens en de uitdrijvingen van de Engelsen (4). Fabri die er het woord voerde, kondigde de stichting van een dokwerkers- en zeeliedenbond aan. De zetel was gevestigd in het café-restaurant "Frankfurt" op de Veemarkt : daar konden de dokwerkers zich elke dag als lid laten inschrijven. De bond werd voorgesteld als niet socialistisch; politiek en levensbeschouwelijk neutraal naar de geest van het trade-unionisme (5).

-
- (1) In de zomer van 1896 werden in totaal zo'n dertig Engelse socialistten uitgewezen door België : cfr. Labour Annual 1897, p. 21.
  - (2) "The Seamen's Chronicle", 1 augustus 1896.
  - (3) "The Labour Leader", 25 september 1896.
  - (4) In de burgerpers verschenen daarentegen heel wat anglofobe reacties, voor een overzicht : "Vooruit", 30 juli 1896.
  - (5) Isacker (K. Van) : op. cit., p. 109; Sfingopoulos (D.) : Geschiedenis van de arbeidersbeweging te Antwerpen 1893-1925, Gent, 1966-67., p. 252.

Tijdens de volgende tien dagen waren de leden van de politieke en syndicale arbeidersbewegingen druk bezig met een reeks internationale bijeenkomsten in Londen. De I.F.S.D.R.W. kwam bijeen op een conferentie in het Cranbourne Hotel op maandag 27 juli, terwijl het Congres van de Internationale een vergaderweek opende in Queen's Hall op de Langham Place. Uiteindelijk kwam het bestuur van de International Federation op 5 augustus bijeen en kondigde een voorbarige stakingsoproep af. "We zijn van plan", luidde Tilletts hoopvolle maar onrealistische belofte "om overal ter wereld op hetzelfde tijdstip acties te ondernemen" (1).

In zijn memoires schreef Ben Tillett : "In Antwerpen was er praktisch geen onderscheid tussen nacht- en dagwerk. Er was zeker geen economische waardering van overwerk. Het was hoog tijd om in te grijpen" (2). Op 19 augustus vertrok Tillett uit Harwich naar Antwerpen, om zijn eerder uitgestelde verbintenis aangaande de campagne uit te voeren. De Belgische politie (en ook de historici die de politiearchieven geloofden) dachten dat hij in juli in België geweest was met Leslie Johnson(3). Opnieuw slaagde de politie er niet in de ongewenste agitatoren te identificeren. In plaats van Tillett, arresteerden ze een Amerikaan. "Hij werd ervan beschuldigd Ben Tillett te zijn. Hij had nog nooit van Ben Tillett gehoord, en nog minder van die verdomde ..., wie dan ook. Waar was Ben Tillett, en wat had hij met Ben Tillett te maken?" Ik beluisterde dit alles geamuseerd terwijl ik hem dicht op de voet volgde en vermaakte me wel met het ongeluk dat deze hevig gesticulerende reus overkomen was (4). Maar Tillett werd verraden door het enthousiasme van de dokwerkers en zee-lieden die hem ter verwelkoming stonden op te wachten (5). Een rasechte Londenaar riep uit : "Blimey, there he is behind that big mad, blank !" (6). Tillett werd door de politie

---

(1) Schneer (J.) : op. cit., p. 112.

(2) Tillett (B.) : op. cit., p. 176.

(3) Gilles de Pélichy (Ch.) : "L' organisation de travail dans les ports flamands", Louvain, 1899, pp. 36-42; "Vooruit", 3 september 1896.

(4) Tillett (B.) : op. cit., p. 178.

(5) Volgens "Vooruit" 22 aug. 1896 : 2.500 werkloze dokkers.

(6) Tillett (B.) : op. cit., p. 178.

vastgegrepen en weg was de Amerikaan, in zijn sombrero. Toen de massa verwelkomers dichterbij kwam om de Engelsman uit de handen van de politie te redden, vermeed Tillett moeilijkheden door de politie "voor de keuze te plaatsen hem toe te staan zonder handboeien naar het politiebureau te gaan, ofwel moesten ze zelf maar met de dreigende menigte afrekenen" (1). Na een uur op het politiebureau werd hij vrijgelaten nadat hij erin toegestemd had de Belgische wet te gehoorzamen en enkel met vakbondsleden te spreken over louter zaken die de vakbonden aanbelangden. Met zijn plaatselijke kameraden ging hij spreken op een bijeenkomst in het lokaal Schram op het Elisabethplein, over het vakverenigingswezen en de behoefte aan internationale samenwerking, en "ik trachtte de mannen tot bedaren te brengen over de belediging vanwege de Minister van Justitie aan het adres van het Engelse vakverenigingswezen" (2).

Op vrijdagnamiddag 21 augustus, nadat hij een toespraak gehouden had op een andere vergadering van vakbondsleden, werd Tillett gearresteerd en naar het politiekantoor gebracht. Nadat hij verder ondervraagd was, gaf de politie toe dat hij op rechtstreeks bevel van de Minister van Justitie gearresteerd was. Er werd een boodschap naar Brussel gezonden met de vraag naar verdere instructies van de Minister in verband met Tilletts behandeling. Daardoor bleef er nog drie uur over om een beslissing te nemen vóór de veerboot naar Engeland vertrok. Toen er geen antwoord kwam uit Brussel werd Tillett na 19.00 uur in de gevangenis opgesloten. Daar blies een cipier hem sigarerook in het gezicht maar de kleine Engelsman "was niet in stemming om zo een behandeling lijdzaam te ondergaan. Een harde rechtse verbrijzelde sigaar en neus op hetzelfde moment. Er brak een hevig tumult los, en het was alsof elke aanwezige agent zich op mij wou storten. Maar in hun haast botsten ze tegen elkaar op en traptten zo op mijn slachtoffer, terwijl ik kon blijven rechtstaan en me buiten het ge-

---

(1) "The Seamen's Chronicle", 29 augustus 1896.

(2) "The Seamen's Chronicle", 29 aug. 1896; "Vooruit", 22 aug. 1896, p. 3; Gilles de Pélichy : "L' organisation ... op. cit., p. 39.

vecht kon houden" (1). Na dit incident werd Tillett naar zo'n vuile cel gebracht dat hij misselijk werd en men hem opnieuw naar een andere cel deed verhuizen. De hongerige Tillett had meer geluk toen hij de vrouw van de gevangenis-conciërge ontmoette; net als Tillett kwam ook zij uit Bristol. Hij kreeg van haar het enige voedsel dat hij gedurende zijn 26 en een half uur durende gevangenschap voorgeschoteld kreeg: biefstuk met ui. Later op de dag kwam het tot een handgemeen tussen Tillett en een cipier."Er onstond grote beroering en er vielen veel slagen, en ik was niet te spreken over mijn slechte behandeling " (2).

In Londen waren Tilletts vrienden aan het werk gegaan om hem vrij te krijgen. Lord Rosebery (3) en Sir Charles Dilke (4) waren bij Lord Salisbury (5), de conservatieve Minister van Buitenlandse Zaken, tussengekomen. De Belgische autoriteiten werden door de Britse regering gecontacteerd en Tilletts vrijlating werd geregeld. Toen hij op zaterdagmorgen toelating vroeg om zijn vrouw en vrienden in Engeland te verwittigen, deelde de politie hem mee dat hij die avond met de veerboot uit het land zou gezet worden. "Vanuit de gevangenis werd ik, met een gewapende bewaker en twee Engelse detectives in hetzelfde rijtuig onder veel vertoon geëscorteerd. Een stel Belgische detectives zat op de bank van de koets. Het zicht van deze trotse cavalcade op de kaai zette mijn Belgische kameraden, die zich daar verzameld hadden, ertoe aan opnieuw hun enthousiasme te uiten, maar dan op een manier die ik nog nooit tevoren meegemaakt had. Toen ik mij terug op Brits grondgebied bevond, sprak ik de menigte op kade toe vanaf het vooronder" (6).

---

(1) Tillett Ben : op. cit., p. 180.

(2) Ibid.

(3) ROSEBERY A.P. graaf (1847-1929) : liberaal, eerste-minister 1894-95.

(4) DILKE Ch. W. (1843-1911) : radicaal liberaal.

(5) SALISBURY R.A.T. (1830-1903) : conservatief, drie maal eerste-minister in de periode 1885-1902.

(6) Tillett (B.) : op. cit., p. 180.

Ben Tillett bereikte Engeland op zondagmorgen, en op maandag bracht hij een bezoek aan het Ministerie van Buitenlandse Zaken om klacht in te dienen tegen de Belgische regering en om schadeloosstelling te eisen voor de ernstige gevolgen die zijn gevangenschap op zijn normaal al zwakke gezondheid had gehad. Op 4 december van datzelfde jaar bracht Emile Vandervelde de kwestie van Tilletts behandeling naar voor tijdens een vraag aan de Minister van Justitie (1). Doordat Tillett als gevolg daarvan met een zwakke gezondheid sukkelde, trok hij zich tijdelijk uit het actieve vakbondswerk terug en hij vaarde op 3 januari 1897 naar Nieuw Zeeland. Deze lacune in het leiderschap werd gedeeltelijk opgevuld door Tom Mann, die zijn functie als secretaris van de Independent Labour Party diezelfde maand nog neerlegde om zich beter op het werk bij de I.F.S.D.R.W. te kunnen toeleveren. Het Ministerie van Buitenlandse Zaken behandelde Tilletts zaak pro forma en ze werd voor het Internationaal Arbitragehof gebracht die Tillett schuldig bevond op 26 december 1898 (2).

Op de zaterdag na Tilletts terugkeer uit Antwerpen vertrok er nog een andere afgevaardigde van de International Federation naar België. Terwijl James Sexton (3) in Harwich op de veerboot wachtte, ontmoette hij R. en E. Pankhurst (4) die voor een korte vakantie naar het Europese vasteland vertrokken. Het groepje bereikte Antwerpen op zondagmorgen 30 aug. en opnieuw hield de politie de verkeerde persoon aan. R. en E. Pankhurst voegden zich bij Sexton op een dokwerkersbijeenkomst. "Van het ogenblik dat M. Sexton het woord genomen had, verplichtte de Belgische politie hem hen te vergezellen naar het politiebureau. Wij, Mevr. Pankhurst en ik, besloten met hem mee te gaan. Op het bureau werd M. Sexton gevraagd naar

---

(1) Gilles de Pélichy : op. cit., pp. 37-42; "Vooruit", 5 dec. 1896, p. 3.

(2) Schneer (J.) : op. cit., pp. 116,117.

(3) SEXTON James (1856-1938) : secretaris van de "National Union of Dock Labourers" (1893-1922), stichtend lid van de I.L.P. (1893), parlements lid 1918-31.

(4) PANKHURST Richard M. (1839-1898), advocaat, verlaat de liberale partij voor de Fabian Society (1884), I.L.P. kandidaat (1895), samen met PANKHURST Emmeline (1858-1928) actief in de strijd van de vrouwen voor politieke rechten.

zijn naam, leeftijd, huwelijk, gezin, beroep, ouders, enz. Wij kregen dezelfde soort ondervraging. M. Sexton en wij werden duidelijk gewaarschuwd dat als we deelnamen aan om het even welke bijeenkomst van dokwerkers we het land zouden uitgezet worden" (1). Op dit punt schijnen er enige verschillpunten te zijn tussen het verhaal van Pankhurst en dat van James Sexton. In zijn brief aan 'The Daily Chronicle' schreef Pankhurst dat Sexton vroeg op de morgen gearresteerd werd nadat hij het woord gevoerd had op een dokwerkersbijeenkomst; toen ze naar het politiebureau gingen, weigerde de politie de toelating aan Mr. Pankhurst om bij Sexton te blijven tijdens de ondervraging. "Hij werd gevangen gehouden tot wanneer de politie hem 's avonds op het schip met bestemming Engeland zette" (2). In zijn memoires, die 40 jaar na de feiten geschreven werden, beweert Sexton dat hij in Gent gearresteerd werd, en opgesloten in een kerker die vroeger gebruikt werd door de Spaanse Inquisitie. "De volgende morgen werd ik het land uitgezet in volle eerbetoon - een escorte tot aan de dokken, waar ik aan boord van een schip met bestemming Engeland gezet werd en ik kreeg heel duidelijk de waarschuwing dat mij niet veel minder dan de dood te wachten stond als ik ooit naar België zou terugkeren" (3). Sextons verhaal verschilt met dat van 'The Seamen's Chronicle' dat zegt : "M. Jas. Sexton en M. Geo. Pile werden door de politie geëscorteerd naar het schip dat vanuit Antwerpen naar Harwich vertrok, en werden op dinsdagavond het land uitgezet, nadat M. Sexton de ganse dag in de gevangenis opgesloten had gezeten. Ze kwamen op woensdagmorgen in Londen aan" (4).

James Sexton kwam een paar jaar later toch terug naar België, toen hij onderweg was naar een bijeenkomst van de Socialistische Internationale in Duitsland. Hij en een collega onderbraken hun reis om Waterloo te bezoeken en toen ze naar hun Brussels hotel terugkeerden, werd Sexton gear-

---

(1) "The Daily Chronicle", 7 september 1896 (brief van R. Pankhurst); "Vooruit", 3 september 1896, p. 3.

(2) "The Daily Chronicle", 7 september 1896.

(3) Sexton (J.) : op. cit., p. 179.

(4) "The Seamen's Chronicle", 5 september 1896.

resterd wegens inbreuk op zijn expulsiebevel. Er werd een bewaker voor de deur van zijn hotelkamer geplaatst. "De volgende morgen werd ik geïdentificeerd door een politieagent die mij in 1896 bewaakt had, en ik werd opnieuw in hechtenis genomen, maar er moet buiten iets gebeurd zijn, want een paar uur later nam een bewaker mij terzijde en zei: "Look you, me Socialist, all same you. You clear to this, that, and hell dam quick". Ik ging mijn collega halen en we gingen zo vlug mogelijk aan de haal, doch niet met de bestemming die mijn bewaker genoemd had" (1).

Nadat George Pile begin september het land uitgezet was, kreeg de Antwerpse afdeling van de N.S.F.U. een zuiver plaatselijk bestuur, samengesteld uit Laurent Janssens en John Deighton. 'The Seamen's Chronicle', schreef dat er een Engelse secretaris gestuurd zou worden om Pile, die "nooit één enkele toespraak gehouden had en absoluut niets gedaan had dat strijdig kon zijn met de Belgische wet" (2) te vervangen. Er is geen enkele vermelding van dat er een vervanger uit Engeland zou gestuurd zijn. Het groeiende Vlaamse karakter van de Antwerpse beweging wordt duidelijk in 'The Seamen's Chronicle' waar Janssens de titel van 'Chief Director of the International Movement on the Continent' kreeg. Daarbij komt nog dat de eerste Nederlandstalige editie van 'The Seamen's Chronicle' op 27 september verscheen. In de Engelse editie besluit L. Janssens zijn artikel met een openlijke hulde aan het adres van de Britse initiatiefnemers voor de agitatieperiode van 1896: "Jullie Britten, hebben zo'n grote vakbondsbeweging op gang gebracht op het vasteland, waar wij, bewoners, nooit op hadden durven hopen".

AUBRY R. Bruce

VERMOTE Michel

vertaling RYCKAERT Vera

---

(1) Sexton (J.) : op. cit., pp. 179, 180.

(2) "The Seamen's Chronicle", 5 september.